

TA'LIM FIDOYILARI

RESPUBLIKA ILMIIY-USLUBIY JURNALI

2022

PHILOLOGICAL SCIENCES

PEDAGOGICAL SCIENCES

SOCIAL SCIENCES AND HUMANITIES

EXACT SCIENCES

NATURAL SCIENCES

ECONOMICS

ART AND CULTURE

MEDICAL SCIENCES

TECHNICAL SCIENCES

VOLUME 1

ISSN: 2181-2160

+998 97 277 78 01

WWW.REANDPUB.UZ

INFO@REANDPUB.UZ

CYBERLENINKA

BASE

OpenAIRE

Google Scholar

«TA'LIM FIDOYILARI»

ILMIY-USLUBIY JURNALI

BARCHA SOHALAR BO'YICHA

12-SON, 1-JILD DEKABR 2022 1-QISM

EDITOR IN CHIEF

ABDURAHMONOV ABDUSHOKIR ABDUKARIMOVICH

PREPARING FOR PUBLISHING

HAKIMOVA AZIZA XAYDARALIYEVNA

BOSH MUHARRIR

ABDURAHMONOV ABDUSHOKIR ABDUKARIMOVICH

NASHRGA TAYYORLOVCHI

HAKIMOVA AZIZA XAYDARALIYEVNA

TAHRIR KENGASH A'ZOLARI

Azimov Jumanazar Turg'unovich

O'zbekiston Respublikasi Qurolli kuchlari Akademiyasi dosenti. Fizika-matematika fanlari falsafa doktori. PhD.

Dr. Israilov Mamarakhim

Doctor of Philosophy (Ph.D) Technics., Associate professor of the Department of "Natural Sciences" of the Academy of Armed Forces of the Republic of Uzbekistan

Максудова Фируза Хуршидовна

Тошкент фармацевтика институтининг «Дори воситаларининг саноат технологияси» кафедраси мудири

Кожикбаева Зияда Адилбаевна

Қорақалпоқ давлат университети Журналистика кафедраси доценти

Аллаберганова Гулчехра Машариповна

Навоий давлат кончилик ва технологиялар университетининг "Умумий физика" кафедраси доценти

Shamshiyeva Hulkar

Toshkent shahri Olmazor tumani Abdulla Qodiriy nomidagi ijod maktabi matematika o'qituvchisi

Soliyev Hayitboy Mirzadavlatovich

Namangan muxandislik-qurilish instituti Transport fakulteti Transport logistikasi kafedrasini, texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori PhD, dotsenti

Ustaboyev Abdullo Raximjonovich

Namangan muxandislik-qurilish instituti Transport fakulteti Transport logistikasi kafedrasini, texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori PhD, katta o'qituvchi

Matyakubova Yulduzxon Amanbayevna

Urganch davlat Universiteti Tabiiy fanlar fakulteti Biologiya kafedrasini, qishloq ho'jaligi fanlari nomzodi, dotsent

Мирзабдуллаева Гулнора Мухаммаджон қизи

Наманган муҳандислик-қурилиш институти менежмент кафедраси ассистенти

Berdikulov Sirojjon Nasipkulovich

Academy of the Ministry of internal affairs of the Republic of Uzbekistan Social-Humanitarian professor of the Department of Sciences, Doctor of philosophy, professor

Shukhrat Batirovich Djabbarov

Ph.D. (Tech.), Department of "Wagons and wagon facilities", Tashkent State Transport University

Baratova Maxbuba Mubinjanovna

O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti dotsenti, falsafa fanlari nomzodi, dotsent

Даулетмуратова Замира Уснатдиновна

Қорақалпоқ давлат университетининг Қорақалпоқ тишшунослиги кафедрасининг ассистент-ўқитувчиси

Шокирова Ҳавасхон Нурмаматовна

Фарғона халқ таълими бошқармаси Таълим маркази директори

Erkaboy Yu. Derdibaev

Тошкент давлат аграр университети, Дехкончилик ва мелiorация кафедраси профессори

Saidova Markhabo Xabibullo kizi

DOCTOR OF PHILOSOPHY (PH.D) in ECONOMICAL SCIENCES

Xakimniyazov Jolmurza Xojabekovich

Qoraqalpoq Davlat Universiteti Tarix fakulteti Tarix fanlari nomzodi docent

Қодиров Зиёдин Мамадалиевич

Андижон давлат университети ўзбек тишшунослиги кафедраси катта ўқитувчиси

Алимжон Тожиёв Мўйдинович

Андижон давлат университети ўзбек тишшунослиги кафедраси доценти

Тожибоева Гулхумор Рахмонжоновна

Андижон давлат университети умумий психология кафедраси катта ўқитувчи

Юнусова Гулшод Назиховна

Наманган давлат университетининг «Амалий математика ва ахборотлартехнологиялари» кафедраси катта ўқитувчиси

Ergashev Bobirjon Boxodirovich

Pedagogik innovatsiyalar, kasb-hunar ta'limi boshqaruv hamda pedagog kadrlarini qayta tayyorlash va ularning malakasini oshirish instituti Malaka oshirish va qayta tayyorlash fakulteti dekani

Abdugapparov Farkhod Sultonakhmadovich

PhD, Senior Lecturer, Department of Chemistry, Andijan State University, Republic of Uzbekistan.

Набиева Саидахон Абдувахабовна

Тошкент давлат техника университети Саноат иктисодиети ва менежменти кафедраси доценти (PhD)

**SURUNKALI GEPATIT KASALLIGINING O'SPIRIN YOSHIDAGI
BOLALARDA KLINIK KECHISHINING O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI**

Rustamova M.T., Xaytimbetov J.SH., Xayrullayeva S.S.

Toshkent tibbiyot akademiyasi

**ОСОБЕННОСТИ КЛИНИЧЕСКОГО ТЕЧЕНИЕ ХРОНИЧЕСКОГО
ГЕПАТИТА У ДЕТЕЙ ПОДРОСТКОВОГО ВОЗРАСТА**

Рустамова М.Т., Хайтимбетов Ж.Ш., Хайруллаева С.С.

Ташкентская медицинская академия

**FEATURES OF THE CLINICAL COURSE OF CHRONIC HEPATITIS IN
ADOLESCENT CHILDREN**

Rustamova M.T., Khaitimbetov J.SH., Khairullaeva S.S.

Tashkent Medical Academy

Annotatsiya:

Ushbu maqolada surunkali gepatit kasalligining o'spirin yoshidagi bolalarda kechishining o'ziga xos xususiyatlari erta bolalik yoshida ko'pgina ho'llarda NVU - infeksiya va Virusli gepatit S o'tkazganligiga va uning etiologiyasiga bog'liqligi yoritilgan. Hozirgi vaqtga 7 ta virusli gepatitni: A, V, S, delta, Ye, O, F identifikasiyalovchi sezgir serologik testlar ishlab chiqilgan. Maqolada surunkali gepatit kasalligining o'spirin yoshidagi bolalarda klinikasi, etiopatogenezi va qisqacha davosi yoritilgan.

Аннотация:

В данной статье разъясняются особенности течения хронического гепатита у детей подросткового возраста, что зависит от того, что в раннем детстве у большинства детей была инфекция НВУ и вирусного гепатита С и ее этиологии. К настоящему времени разработаны чувствительные серологические тесты, выявляющие 7 вирусных гепатитов: А, В, С, дельта, Е, О, F. В статье описаны клиника, этиопатогенез и краткое лечение хронического гепатита у детей подросткового возраста.

Abstract:

This article explains the features of the course of chronic hepatitis in adolescents, which depends on the fact that in early childhood most children had infection with HBV and viral hepatitis C and its etiology. To date, sensitive serological tests have been developed that detect 7 viral hepatitis: A, B, C, delta, E, O, F. The article describes the clinic, etiopathogenesis and brief treatment of chronic hepatitis in adolescents.

Kalit so'zlar:

Surunkali gepatit, simptomatologiya, distrofik, proliferative, V+D, V+S, V+D+S, o'ng qorin, tomirli yulduzchalar, bo'g'imlardagi og'riqlar, delta superinfeksiya.

Ключевые слова:

Хронический гепатит, симптоматика, дистрофический, пролиферативный, V+D, V+S, V+d+S, правый желудок, сосудистые звездочки, боли в суставах, delta суперинфекция.

Keywords:

Chronic hepatitis, symptoms, dystrophic, proliferative, V+D, V+S, V+d+S, right stomach, vascular asterisks, joint pain, delta superinfection

Surunkali gepatitning simptomatologiyasi juda xilma-xil bo'lib, u etiopatogenetik mexanizm, umumiy holat va boshqalar bilan belgilanadi. Ba'zida kasallik o'tkir boshlanadi, boshqa hollarda u yillar davomida yashirin bo'ladi. Umumiy simptomlar quyidagilarni o'z ichiga oladi:

- bezovtalik, asteniya, apatiya, ishtahaning pasayishi yoki etishmasligi;
- o'ng yoki boshqa qorin bo'shlig'ida noaniq noqulaylik, og'irlik yoki og'riq;
- jigar va yoki taloqning kattalashishi;
- subfebril holat;

- sariqlik (odatda asta-sekin o'tadigan jarayon uchun xos emas, ammo kuchayishi yoki og'ir sharoitlarda u najas rangidagi o'ziga xos o'zgarishlar bilan birga bo'lishi mumkin). Umuman olganda, jigarning surunkali yallig'lanishida, ayniqsa gepatitning variantlarida deyarli barcha tizimlar ishtirok etishi mumkin, bu, masalan, akne yoki qon tomir "yulduzchalar", bo'g'imlardagi og'riqlar, endokrin yoki buyrak kasalliklarining belgilari va ko'plab kasalliklarda namoyon bo'ladi.

Bola organizmi nozik bo'ladi, shuning uchun bolani parvarishlash tartibi buzilsa, bola tez-tez kasallanadi. Bola injiq, yig'loqi bo'lib qoladi, sizga ko'rinishdan bosh tortadi. Ammo siz bolani chuqur ko'rikdan o'tkazishingiz, to'g'ri tashhis qo'yishingiz va davolashingiz shart. Bola organizmi kattalarnikidan o'zining yoshiga xos anatomo – fiziologik xususiyatlari bilan yaqqol farq qiladi. Bolalar kasalliklari propedevtikasi pediatriyaning asosi hisoblanadi.

Bolalar kasalliklarida quyidagilarni e'tiborga olish kerak:

1. Bolalarning yoshiga xos anatomo - fiziologik xususiyatlari va parvarishlash tartibiga.
2. Bolani ko'rish va anamnez yig'ishga.
3. Kasal bolalarning umumiy semiotikasiga.
4. Sog'lom bolalarning yoshiga qarab, ovqatlantirish texnikasi, sog'lom bola uchun ovqat tayyo'rlash va parhez tuzishga e'tibor berish kerak.

Bu kasallik, klinik turg'un gepatosplenomegaliya, giperfermentemiya va disproteinemiya, ko'pincha progredient, progressirlanuvchi kechishga ega, ba'zida sirroz shakllanishigacha olib keladigan jigardagi uzoq davom etuvchi (6 oydan ko'proq) distrofik, proliferativ, yallig'lanishli jarayon. Surunkali virusli gepatitlar - pediatriyaning eng dolzarb ijtimoiy-tibbiy muammosi. Bu erta bolalik yoshida ular shakllanishining ancha oshishi, samarali terapiya yo'qligi va bashoratining oldindan aniqlanmasligi bilan bog'liq. Yer sharida virusli gepatitga chalingan 300 mln. bemor bor.

Jigar surunkali kasalliklari osish sababi va etiologik strukturasi dunyoning turli regionlarida har xildir. Ular xilma-xil ekologik vaziyat, ovqatlanish xakrateri, gastrointestinal infeksiyon va boshqa kasalliklarning yuqori tarqalganligi, lekin birinchi navbatda virusli gepatit bilan bog'langan. O'zbekistonda surunkali virusli gepatit tarqalishi haqida aniq ma'lumotlar hozirgi vaqtgacha yo'q..

Erta bolalik yoshida surunkali gepatit ko'pgina qo'llarda NVU va Virusli gepatit S bilan etiologik bog'liq. Hozirgi vaqtga 7 ta virusli gepatitni: A, V, S, delta, Ye, O, F identifikatsiyalovchi sezgir serologik testlar ishlab chiqilgan. Ularning yuhish yollari korsatilgan: A va Ye viruslari mavjud bemorlarda oralfekal va V, delta, S, Q, R lar uchun parenteral. Jigardagi jarayo'n surunkali bo'lishiga patogenezining xilma-xilligi aniqlangan. Surunkali virusli gepatitshakllanishi asosan organizmga V gepatiti virusi tushishida sodir bo'lishiga ko'rsatilgan. V gepatit virusi sito'toksik emasligi aniqlangan.

Surunkali virusli gepatit V da jigarning asosiy shikastlanishi elementi bo'lib gepatositlarning virusning immunokompo'tent tizimlari bilan ozaro aloqasi hisoblanadi. V gepatiti virusi persistensiyasi xojayin organizmi adekvat immun javobi yo'qligi, interferogenezning keskin pasayishi bilan bog'liq. Virusli gepatit V ning "nuqsonli" viruslari - DNK nukleo'tid ketma-ketligi bilan farqlanuvchi mutantlar ma'lum bo'ldi, ular odam organizmiga oso'ngina kirib oladi va immun eliminatsiyaga kuchsiz uchraydi. Mutantlar interferon bilan davolanishga yomon ta'sirchan. V gepatiti virusidan oqsil determinantlari bilan farq hiluvchi delta virus defektli hisoblanadi, sababi uning replikasiyasi uchun V gepatit virusi bo'lishiga zaruriydir. Delta virus V gepatit virusi bilan umumiy yuza antigeniga ega RNK-genomidan tashkil topgan. V gepatit virusi va delta virus assosiasiyalanishi ularning patogenetik po'tensiallanishiga olib keladi. Jarayonning surunkaliga o'tish xavfi kuchayadi. V- va delta infeksiyaning organizmga bir vaqtda yo'ki ketma-ket tushishiga bog'liq ravishda jigar surunkali kasalliklari kechishining turli varintlari: koinfeksiya va superinfeksiya aniqlanadi. Delta superinfeksisida V gepatit replikasiyasi bosilishi ahamiyatga ega, sababi uning

antigeni defektli delta virus tomonidan o'zining replikasiyasi uchun ishlatiladi. Delta superinfeksiyada patogenetik mexanizmlarning kombinasiyasi aniqlanadi: autoimmun reaksiyalar va togri sitopatogen ta'sirlar orin oladi. Klinik deltasuperinfeksiya ko'pincha ikki bosqichli gepatit bilan namoyon bo'ladi, bunda kasallikning birinchi avjga chiqqan payti gepatit V ga togri keladi, ikkinchisi esa - delta infeksiya qo'sqilishiga, shu bilan birga koinfeksiyada, ya'ni gepatit V va delta viruslarining organizmga bir vaqtda tushishida sitopatogen samara ustun keladi, autoimmun komponent esa ifodalanmagan.

Gepatit S ning klinik va morfologik xususiyatlari batafsil o'rganilgan. S virusining qondagi konsentrasiyasi past. O'tkir gepatit S, odatda latent kechishi aniqlangan, 5-10 yildan keyin esa surunkali gepatit aniqlanadi. Shunga bog'liq holda gepatit S "yo'qimli qo'til" deb nomlangan. Ko'pgina tadqiqo'tchilar, bemorlarning ko'pchiligida (60-75%) o'tkir gepatit S surunkali gepatit shakllanishi bilan tugashini tasdiqlashadi, 29% da esa - jigar sirrozi. V+D, V+S, V+D+S gepatitlarining koinfeksiyasi kasallik kechishini og'irlashtiradi. Demak, virusli etiologiyali surunkali jigar kasalliklari shakllari rivojlanishi V virusli gepatitning delta infeksiya yuilan birga kelishida yo'ki virusli gepatit S aniqlanganda sodir bo'ladi.

1994 y. bir guruh amerika tadqiqotchilari gepatit S ning yangi virusini ajratishdi, u A ham, V ham, S ham emas o'tkir va surunkali gepatitda, ko'pincha V va S virusli gepatitlar birga kelishida, shuningdek xavf guruhi shaxslarida (narkomanlar va ko'p gemo'transfuziya oluvchi shaxslarda) aniqlanadi.

Davolash. Ovqat qo'ziqorin, konserva, dudlangan va quritilgan ovqatlar, qizarib pishgan ovqatlar, shokolad mahsulotlari, qaymoq va xamir ovqatlar, spirtli ichimliklarni to'liq istisno bilan kuniga 4 marta ovqat bo'lishi kerak, hayvon yog'lari (yog'li go'sht, o'rdak, g'oz, cho'chqa go'shti) foydalanishni cheklash. Yiliga 1-2 marta vitaminli terapiya kurslari (B guruhi, askorbin kislotasi, rutin). Xoleretik preparatlarni qabul qilish tavsiya etilmaydi. Har 6-12 oyda bir marta bemor jigar testlari uchun qon testini o'tkazishi kerak. Surunkali

gepatitni davolash xoleretik, jigar ekstrakti, sirepara, anabolik gormonlar (retabolil) va har qanday fizioterapevtik muolajalarni qo'llashda kontrendikedir. Legalon, carsil, essentielle ni tayinlash istalmagan, chunki ular yallig'lanishning kuchayishiga olib kelishi mumkin. Kortikosteroidlar (prednizolon), levamisol (dekaris) bilan davolash faqat ko'rsatma bo'yicha va shifokor nazorati ostida. Surunkali gepatitning og'ir faolligi bilan bemorlar doimiy nogironlik tufayli nogironlik guruhini aniqlash uchun TMEK ga yuboriladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Bolalar gastroenterologiyasi / ed. N.P. Shabalov. - 2019 yil.
2. Bolalarda giyohvand moddalar bilan bog'liq gepatit / O.V. Molochkova, O.B. Kovalev, V.A. Konev, Yu.S. Snetkova // Bolalar infeksiyalari. - 2017 yil.
3. Bolalar gastroenterologiyasi / T.G. Avdeeva, Yu.V. Ryabuxin, L.P. Parmenova, N.Yu. Krutikova. - 2009 yil.
4. Bolalarda surunkali virusli gepatitni davolashning zamonaviy imkoniyatlari / S.A. Kramarev, I.V. Shpak // Bola salomatligi. - 2007 yil.
5. Jdanov KV, Lobzin YuV, Gusev DA, Kozlov KV. Virusli gepatit, Sankt-Peterburg: Foliant, 2011; 304
6. Pimenov NN, Vdovin AV, Komarova SV va boshqalar Rossiyada virusli gepatit B va S bilan kasallangan bemorlarning yagona federal reestrini joriy etishning dolzarbligi va istiqbollari Terapevtik arxiv; 2013 (11): 4-9
7. Chulanov VP, Pimenov NN, Mamonova NA va boshqalar Surunkali gepatit C Rossiyada bugungi va ertaga sog'liqni saqlash muammosi sifatida. Terapevtik arxiv 2015; 11:5-10
8. Kozlov VK, Belmax VV, Radchenko VG. HCV infeksiyasi: kompleks davolash uchun zamonaviy strategiya. Shifokorlar uchun qo'llanma. Sankt-Peterburg, dialekt, 2008; 80